

Лінник Анастасія Олександрівна,
старший інспектор з особливих доручень
відділу психологічного забезпечення
управління кадрового забезпечення
Департаменту патрульної поліції, аспірант
Національної академії внутрішніх справ

ВПЛИВ ПРОФЕСІЙНОЇ ДЕФОРМАЦІЇ НА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ

Професійна деформація працівника поліції полягає у специфічних змінах структури його особистості, які відбуваються внаслідок виконання протягом певного часу правоохоронної діяльності як основної професії. Ці зміни простежуються на різних рівнях – психічних процесів, станів, рис особистості. Особливостями дезадаптованих працівників поліції є: підвищена агресивність, конфліктність, імпульсивність, виражене нервово-психічне напруження, висока тривожність, схильність до частотої зміни настрою, адиктивні вияви, порушення дисципліни; вони мають здебільшого нижчий рівень освіти й інтелектуального розвитку, труднощі у встановленні міжособистісних контактів у сімейних відносинах, менш адаптивні копінг-стратегії, високі рівні самооцінки і домагань, адиктивні вияви.

Вплив професійної деформації на діяльність під час забезпечення прав громадян найбільш рельєфно спостерігається через конкретні вияви.

Перший вияв пов'язаний із сталим упередженням ставленням до об'єкта службової діяльності. Таке ставлення характеризується негативним емоційним забарвленням, психологічною «сліпотою» на позитивне і перебільшенням негативного в людині. Його підґрунтям є установка-переконавання, що функціонує за своєрідною логікою самопідкріплення – приймається те, що підтверджує установку, тоді відкидається все інше. У діяльності це виражається у звинувачувальному нахилі (презумпції первісної провини).

Другий вияв професійної деформації пов'язаний з довільно-суб'єктивним тлумаченням правослухняної поведінки. Він має два головні аспекти. Один стосується власне працівника та полягає в допустимості умисного (невипадкового) порушення

нормативно-правової регламентації діяльності. Конкретними його виявами є: зловживання, перевищення, незастосування владних повноважень; особисте встановлення або сприяння недозволеним зв'язкам з об'єктом діяльності; використання заборонених засобів, методів і прийомів під час виконання оперативно-службових завдань. Змістове підґрунтя цих виявів визначає правовий нігілізм працівника, а також його морально-вольову ненадійність – нездатність протистояти тиску з боку зацікавлених осіб. Другий аспект доволіно суб'єктивного тлумачення правослужбної поведінки стосується об'єкта службової діяльності. Він полягає в адаптації до правопорушень, примирливому ставленні до осіб, що їх здійснюють, формально пасивному виконанні обов'язків.

Третім виявом професійної деформації поліцейського є перенесення стилю службового спілкування, окремих професійних методів і прийомів на позаслужбові стосунки з безпосереднім соціальним оточенням – рідними, знайомими, колегами та ін. Таке перенесення спочатку здійснюється мимовільно. Надалі воно набуває усвідомленого й навіть нав'язливого характеру.

Наступний вияв професійної деформації пов'язаний з «огрубленням» особи. Він полягає у звуженні інтересів і захопленні, їхньому змістовному спрощенні аж до примітивізму. Професійні інтереси посідають визначальне місце й підпорядковують решту, працівник охоче цікавиться тільки тим, що може бути корисним для роботи. У нього формується постійна необхідність у діяльності, пристрасне захоплення нею. Зарубіжні психологи називають цей феномен терміном «трудоголізм». Зовні він виражається в бажанні довше побути на службі за відсутності об'єктивної необхідності в цьому, постійному інтересі до служби у вільний час, комфортності перебування в службовій формі, порівняно із цивільним одягом.

П'ятим виявом професійної деформації є зміни в так званому образі «Я». Це система уявлень особи про саму себе, що виконує функцію самоустановки і суттєво впливає на діяльність та взаємини з іншими [1].

Зміни стосуються, передусім, професійної складової образу «Я». Вона містить уявлення працівника про професійно важливі риси, їх відповідність діяльності та можливості

компенсації, задоволеність власною компетентністю, займаною посадою, перспективою, соціальним визнанням як професіонала. Ці зміни полягають у такому: максимальне зближення чи навіть збіг «Я» реального з «Я» еталонним; стабільно завищена професійна самооцінка; поблажливість професійної оцінки колег з орієнтацією на думку керівника; хворобливе реагування на критику і контроль за власною діяльністю; жорстка орієнтація на особистий професійний досвід, зокрема презумпцію власної непогрішності [2].

Небезпека деформації образу «Я» полягає в тому, що в конкретних (передусім неординарних) випадках вона призводить до переоцінки своїх можливостей, недооцінки реальної ситуації і, як наслідок, неоптимальних та навіть помилкових дій.

Характер впливу професійної деформації на діяльність під час забезпечення прав громадян визначається рівнем професійної деформації працівників правоохоронних органів. Дослідження В. С. Медведєва [3] дають підстави виокремити три головні рівні: початковий, середній і глибинний.

Початковий рівень характеризується незначними, зовні майже не помітними, переважно кількісними змінами особи. Ці зміни іноді виявляються лише щодо об'єкта діяльності (перший і другий із зазначених виявів). Працівник оволодіває професією, формуючи власний стиль виконання, але не потрапляє у фатальну залежність від неї. Активне накопичення особистого досвіду поєднується із запозиченням надбань колег [1].

Середній рівень професійної деформації показовий суттєвими кількісно-якісними змінами. Вони постійно відображаються в першому та другому виявах і ситуативно – в інших трьох. Акцентуйовані професійні риси гіпертрофуються, інші – зупиняються в розвитку або починають атрофуватися. Завершується формування необхідного й достатнього для діяльності досвіду. Характерними і найбільш помітними є зміни в образі «Я»: завищується самооцінка, з'являється самовпевненість, ставлення до соціального контролю і нагляду як до такого, що заважає і є некомпетентним.

На глибинному рівні деформаційні зміни вражають усю структуру особистості, яка потрапляє в цілковиту залежність від професійної сфери. Вони не випадково виражаються у всіх п'яти

виявах. Працівник починає оцінювати себе як неперевершеного професіонала. Зникають внутрішні бар'єри до суб'єктивного тлумачення правослукняної поведінки, перенесення стилю службової діяльності на позаслужбові сфери. Професійна деформація загалом негативно позначається на діяльності під час забезпечення прав громадян, створення сприятливих умов для їх реалізації. Так, на середньому рівні деформованості відбуваються зриви діяльності. Їх працівник пояснює як випадковість, невдачу, несприятливий збіг обставин. Для глибинного рівня деформованості показові серйозні помилки, що постають на тлі загального службового «благополуччя». Працівник сприймає їх як незрозумілі для нього самого. Професійна деформація на початковому рівні може виконувати функцію психологічного захисту особи від негативних чинників діяльності. Такий захист полягає в послабленні гостроти сприйняття, усвідомлення та переживання чинників до рівня звичних, які не травмують психіку працівника. Це також виявляється у швидкому, психологічно безболісному перенесенні власне професійних дій на обслуговувальні, позаслужбові (складання документів, відпочинок, прийом їжі тощо) і навпаки [3].

Ознаки дезадаптації виявляються низькою толерантністю до організаційного стресу, схильністю до професійного вигорання, зниженням працездатності, труднощами у встановленні міжособистісних відносин і схильністю до обмеження соціальних контактів (соціальна дезадаптація); пригніченим настроєм, розладом сну, слабкістю, виснажливістю, відсутністю прагнення дотримуватися загальноприйнятих норм поведінки, частим вживанням спиртних напоїв, агресивністю (індивідуальна дезадаптація); низькою загальною ефективністю уваги, низькою психічною стійкістю, вегетативним дисбалансом, домінуванням функціональної асиметрії півкуль головного мозку (психофізіологічна дезадаптація).

Отже, особливостями дезадаптованих працівників Національної поліції України є: підвищена агресивність, конфліктність, імпульсивність, виражене нервово-психічне напруження, висока тривожність, схильність до частої зміни настрою, адиктивні вияви, порушення дисципліни; вони мають здебільшого нижчий рівень освіти й інтелектуального розвитку,

труднощі у встановленні міжособистісних контактів у сімейних відносинах, менш адаптивні копінг-стратегії, високі рівні самооцінки і домагань, адиктивні вияви [1].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балабанова Л. М. Особистість суб'єкта правоохоронної діяльності в аспекті динамічних перетворень у системі Міністерства внутрішніх справ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravoznavec.com.ua/period/chapter/8/59/2136>. – Назва з екрана.

2. Волков А. А. Личностные трансформации сотрудников милиции общественной безопасности на разных уровнях профессиональной самореализации [Электронный ресурс]: автореф. дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.06 / Волков А. А. – Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/lichnostnye-transformatsii-sotrudnikov-militsii-obshchestvennoi-bezopasnosti-na-raznykh-urov>. – Загл. с екрана.

3. Медведєв В. С. Психологічні аспекти діяльності органів внутрішніх справ України при забезпеченні прав громадян [Електронний ресурс] / В. С. Медведєв. – Режим доступу: http://www.nai.au.kiev.ua/tslc/pages/biblio/visnik/n2000_2/medvedev.htm. – Назва з екрана.

Лісун Світлана Леонідівна,
здобувач кафедри юридичної
психології Національної академії
внутрішніх справ

ДОВІРА ЯК ОСНОВОПОЛОЖНИЙ ПРИНЦИП ВЗАЄМОДІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ З НАСЕЛЕННЯМ

Проблема взаємодії поліції з населенням в Україні останніми роками привертає особливу суспільну увагу. Сучасна концепція розвитку Національної поліції України передбачає формування партнерських, довірливих відносин між поліцією та громадянами, налагодження комунікації та діалогу між ними.

Феномен довіри є об'єктом міждисциплінарного дослідження. За філософською традицією довіру розглядають як поняття, яке виражає ставлення однієї особи до іншої та